

A tudomány szolgálja még hatékonyabban a szocialista építést

Köz'emény az MSZMP Csongrád megyei és Szeged városi Bizottságának együttes üléséről

Az MSZMP Csongrád megyei és Szeged városi Bizottsága szeptember 29-én tartott együttes ülésén megvitatta a két testület 1959. december 18-i tudománypolitikai állásfoglalása végrehajtásának helyzetét, és a Politikai Bizottság 1977. június 28-i, „Az MSZMP Központi Bizottsága tudománypolitikai irányelvei megvalósításának tapasztalatai és időszaki feladatai” című dokumentuma alapján meghatározta a további feladatokat.

Az 1969-es együttes pártbizottsági ülés állásfoglalását követő időszakban a megyei tudományos kutatás és fejlesztés egyre növekvő mértékben és mind hatékonyabban segítette a megye társadalmi, gazdasági fejlődésével együtt jelentkező feladatok megoldását.

I.

A tudománypolitika megvalósítása Csongrád megyében

Az 1970-es évek elején a megyei kutatóbázis jelentős fejlődésen ment keresztül, az új feladatok többsége általában új anyagi és szellemi erők bevonásával került megoldásra. Elsősorban az agrár- és a természettudományi kutatások tárgyi feltételei alakultak kedvezően. Dinamikus — de nagy különbséggel — fejlődtek a megyében a vállalati kutatások is, amelyek a műszaki fejlesztést szolgálják. A vállalatok általában a legfontosabb feladatokra koncentrálnak erőiket. Nem megfelelő ugyanakkor a kutatási kapacitás hasznosítása az anyagmozgatás, a környezet- és munkavédelem területén. A megyében települt agrárkutató bázis jelentős szerepet tölt be országos feladatok megoldásában is, hiányos azonban a műszer- és kisgépellátottság, alacsony az egy kutatóra jutó műszer- és speciális kisgépterék. A megyei kutatóbázisban belül a bővülés ellenére is kedvezőtlen tárgyi feltételek mellett folyik a kutatás az egyetemeken és a főiskolákon. Fő oka a kutatóbázis-fejlesztési ráfordítások 1970-től összességében megkésztároződtek, általános probléma, hogy — áremelkedések és egyéb tényezők hatására — a költségvetési összeg a szinten tartást is csak nehezen biztosítja. A kutatóhelyek különböző pénzügyi forrásokkal rendelkeznek, ennek megfelelően lehetőségeik is eltérőek.

A kutatói káderalomány alapvetően kedvező irányban fejlődött. A kutatóhelyeken a párt káderepolitikai határozatának megjelenését követően a párt- és az állami vezetés folyamatosan napirenden tartotta az intézményi káderek fejlesztési és —utánpótlási kérdéseit. A tárgyidőszakban átlagosan 15-20 százalékkal nőtt a kutatók létszáma. A fizikai dolgozók gyermekei a kutatók között 29 százalékos arányt képviselnek; ez alacsonyabb, mint a hallgatók közötti arány. A kutatók szakmai fejlődése egyenletes, tudományáganként és kutatóhelyenként azonban eltérő ütemű. Az 1970-es évektől kezdve különösen a társadalomtudományok egyes ágaiban gyorsult fel az oktatók, kutatók szakmai fejlődése. Az egyes kutatóhelyeken 80-100 százalékkal is nőtt a tudományos fokozattal rendelkezők száma. A vállalati kutatóbázisokban még nem alakult ki megfelelő ösztönzőrendszer a tudományos fokozatok megszerzésére és az elért eredmények közlésére. A kutatók szakmai továbbképzését szolgáló intézményes formák (belföldi ösztöndíj, aspirantúra, tanulmányutak stb.) igénybevétele nem éri el a kívánt mértéket. Bár adottak a lehetőségek a szakmai fejlődéshez nélkülözhetetlen nyelvtudás megszerzéséhez, az oktatók, a kutatók egy részének nyelvtudása nem éri el a szükséges szintet.

A káderalomány ideológiai, politikai képzettsége a tárgyidőszakban emelkedett, növekvő az érdeklődés a politikai oktatási intézményes formáiról. Növekedett a káderalományon belül a fiatalok és a nők aránya. Az állomány 63 százaléka 40 év alatti, 31,9 százaléka 30 év alatti, 33,4 százaléka nő. A nők körében viszonylag alacsony — 4 százalék — a tudományos fokozattal rendelkezők aránya, és kevés közöttük a vezető kutató.

Az intézetek és a tanszékek vezetése megoldott, a vezetői kiválasztásában mindinkább érvényesülnek a káderepolitikai elvek. A vezetők irányító tevékenysége biztosította a megyében a kutatások megfelelő fejlődését. A kutatói mobilitás — a hozott rendelkezések ellenére — sem növekedett. A kutatói káderalomány növekedésével nem tartott lépést a segéderő létszámnövekedése. Örvendetes, hogy a tanácsok hatáskörébe tartozó intézmények, közgyűjtemények és iskolák is folytatnak több esetben kiemelkedő tudományos munkát.

A kutatók közérzete általában jó, erkölcsi, anyagi megbecsülésük, szociális és munkakörülményeik javulnak. A kutatók folyamatosan bekapcsolódnak a szakmai és a társadalmi közéletbe. A kutatók felelősséggel élnek a kutatási szabadsággal.

Az egyes intézmények, kutatóhelyek nemzetközi tudományos kapcsolatait intenzíven tartalmazzák és jellegüket tekintve különbözőek. Fejlődött a testvérmegyei, testvérvárosi kapcsolatok keretében kialakult tudományos együttműködés, bár a le-

hetőségeket még korántsem használtuk ki. Jelentős növekedést mutat a tanulmányutak száma, de intézményenként nagy az eltérés. Legintenzívebb nemzetközi tudományos kapcsolatokkal a Szegedi Biológiai Központ rendelkezik. A kétoldalú kapcsolatok mellett szélesednek a többoldalú nemzetközi együttműködésben végzett kutatásaik. A megyei tudományos intézmények számos nemzetközi rendezvény lebonyolításában vettek részt, szervező vagy társszervező minőségben. A megye tudományos intézményei részt vesznek a KGST-keretekben koordinált kutatásokban is. A megyei tudományos kutatások értékét jelzi az is, hogy a kutatók és oktatók közül többen külföldi akadémiák tagjai, egyetemek díszdoktorai, mások nemzetközi tudományos szervezetek vezető testületeinek, illetve nemzetközi folyóirat szerkesztő bizottságának tagjai.

A tudománypolitikai irányelvek megjelenését követően kialakított irányítási rendszer alapvetően jól szolgálta a kutatási, fejlesztési célok és a társadalmi igények összhangjának erősödését, javult a kutató-fejlesztő munka tervszerűsége. A tudományirányítás az egyetemeken és a főiskolákon nem tekinthető teljesen megoldottnak, amit az is jelez, hogy a témakonzentráció foka az egyetemeken és a főiskolákon még alacsony. A megyében folyó kutatómunka irányítás szempontjából jelentős szerepet tölt be a Szegedi Akadémiai Bizottság (SZAB) szervező, koordináló és finanszírozó tevékenysége. Anyagi támogatást nyújt különböző tudományos tevékenységhez, kiemelten támogatja a fiatalok és a nem tudományos intézményben dolgozók munkáját.

Az említett határozatban kiemelt szerepet kap a tudomány és gyakorlat kapcsolata. A tudomány és a gyakorlat kapcsolatának szorosabbá válása, a vállalati, az agrár- és egyéb kutatások eredményei hozzájárultak, illetőleg hozzájárulnak a megye IV. és V. ötéves tervének teljesítéséhez. A tudományterületek művelői törekednek eredményeik minél gyorsabb és hatékonyabb gyakorlati alkalmazására. Ez a törekvés pozitív, új szemléletet tükröz. Az iparvállalatoknál a saját kutatási eredmények alkalmazása mellett adaptálják a legjobb országos eljárásokat is, amelyek a korszerűsítés és a műszaki fejlesztés területén játszanak döntő szerepet. Gondot jelent, hogy a kutatómunka iparigazgatási irányítása, koordinálása és az eredmények közzététele nem megfelelő, sokszor csak adminisztratív és formális kapcsolatok léteznek. Gyakran nehezíti a hatékonyabb hasznosítást a kapacitáshiány, az anyagi erőforrások korlátozottsága. A tudományos eredmények iránti fogadó- és adaptációs készség — néhány vezető szemléletével, a szakemberek esetenkénti felkészületlenségével — következtében — erősen differenciált. A helyi gazdaságpolitikai állásfoglalások sem foglalták meg a vállalati kutatás-fejlesztés fő irányait, feladatait. Az agrárkutatói eredmények számos csatornán és módon jutnak a gyakorlatba. A megye kutatóhelyei bemutatókon, tapasztalatcsereken, előadásokon, publikációkban igyekeznek eredményeiket a gyakorlatnak átadni. A leghatékonyabb a gabona-, zöldségfajták és azok vetőmagjának gyors elterjesztése. A termelési rendszerekkel, az agráripári egyesülésekkel kialakított együttműködés meggyorsítja az új fajták természetbe vételét. A JATE Természettudományi Karán és a kibernetikai laboratóriumban 1969 óta mintegy tízszerezésre növekedett a külső megbízók számára teljesített kutatások értéke. A természettudományi kar szellemi kapacitása több iparág számára nyújt megfelelően honorált segítséget (gyógyszeripar, kőolajipar).

A társadalomtudományi kutatás helyzete a megyében általában kedvező. A témaválasztások irányultsága megfelel a párt központi szervei által tett ajánlásoknak. Az országos érdekű kutatások mellett növekedett a regionális, illetőleg a helyi jellegű kutatások részaránya is. Több új terület vizsgálata is megindult. Országosan is kiemelkedő a kelet-európai kutatás, a

köznevelés fejlesztését szolgáló pedagógiai kutatások, a közigazgatás fejlesztése komplex vizsgálata, a szocialista tudat, erkölcs, kultúra kialakulása, fejlődésének tanulmányozása. A társadalomtudományi kutatásokat a marxizmus-leninizmus érvényesülése jellemzi. A kutatómunka és a gyakorlat közvetlen kapcsolatának leggyakoribb formái: a kutatók részvétele a párt-, a tanács-, a tömegszervezetek testületi munkájában, a szakértői vélemény készítésére, a tanulmányok, monográfiák írására, a testületek elé kerülő elemzések előkészítésében való részvételre történő felkérés. Emellett szoros kapcsolat alakult ki a kutatók és az oktatás között is, a kutatók-oktatók részt vesznek a közművelődés, ismeretterjesztés különböző fórumainak munkájában. Az Oktatási Igazgatóságban folyó társadalomtudományi kutatás elsősorban a párt propagandamunkájának tudományos

megalapozására törekszik. A megyében folyó társadalomtudományi kutatások körén belül politikailag kiemelkedő jelentőségű a munkásmozgalom-történeti kutatás, amely a megyében 55-60 kutató foglalkozik. Intenzíven fejlődött a megyében a helytörténeti kutatás is.

A pártszervek munkájában fontos feladat a kutatási szabadság politikai és közéleti feltételeinek biztosítása, másfelől a kutatási szabadság és a felelősség helyes értelmezésének érvényesítése. Az irányító pártszervek határozatainak és állásfoglalásainak hatására intenzívebbé vált a kutatóhelyi pártszervek és alapszervezetek tudománypolitikai tevékenysége. A megyében tevékenykedő tudományos egyesületek és társaságok, az MTESZ, a TIT és a társadalmi szervezetek, tömegszervezetek szintén fontos szerepet tölthetnek a tudománypolitikai feladataink eddigi teljesítésében.

II.

Tudománypolitikai feladatok

A Csongrád megyei és Szeged városi pártbizottság együttes ülésén, 1969-ben elfogadott tudománypolitikai állásfoglalás megvalósításának folyamatában, összhangban az MSZMP Központi Bizottság tudománypolitikai irányelveivel, fejlődött a megyében folyó tudományos alkotó munka, nőtt a tudományok társadalmi szerepe, javult a pártszervek tudományirányító tevékenysége.

A következő években a megyei kutatóbázis a megnövekedett és a várhatóan tovább növekvő feladatoknak csak akkor tud eleget tenni, ha a szellemi és anyagi erőforrások jobban összpontosulnak, ha a tudományos kutatómunka terén is nagyobb mértékben érvényesülnek a hatékonysági követelmények, és a fejlődés minőségi vonásai kerülnek előtérbe.

Nagyobb figyelmet kell fordítani a tudománypolitika és a gazdaságpolitika szorosabb kapcsolatának kiépítésére, a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazásának tervszerűbbé és gyorsabbá tételére. A megyei kutatóbázison folyó kutatások a gyakorlathoz a jövőben is kettős értelemben kapcsolódjanak: egyrészt a népgazdaság szempontjából elsőrendű fontosságú programokhoz, másrészt az eredményekre támaszkodva befolyásolják, segítik a társadalmi-gazdasági fejlesztés célkitűzéseinek kialakítását.

a) A kutatóbázis fejlesztésében a feladat elsősorban a rendelkezésre álló anyagi eszközök hatékonyabb hasznosítása és a fejlődés minőségi vonásainak előtérbe állítása. Ez megköveteli az intenzív fejlesztéshez szükséges feltételek biztosítását. A további fejlődéshez nélkülözhetetlen a meglévő tárgyi feltételek hatékonyabb kihasználása, a tervezett, de elmaradt beruházások kivitelezése, a felmerült társadalmi igényekből, a tudományok belső fejlődéséből következően a kutatóbázis szelektív fejlesztése. A meglévő műszerpark jobb kihasználása, az új beszerzések megkönnyítése érdekében az intézmények erőforrásait együttműködésük. A különböző forrásokból származó kutatási, fejlesztési ráfordítások célszerű felhasználása érdekében fokozni szükséges a kutatóhelyi tudományos tanácsok szerepét.

b) A kutatók szakmai, ideológiai, politikai, emberi fejlődését szolgáló tényezők és az anyagi, tárgyi feltételek hatékonyabb, összehangoltabb működtetésére van szükség. A tudományos életet irányító szervek tördödjének fokozott felelősséggel a kutatók minden oldalú fejlődésével, az ideológiai, politikai önképzéssel, ideológiai tanfolyamok szervezésével. Tovább szükséges fejleszteni a tudományos közélet demokratizmusát, kritikai szellemét. A műszaki kutatógárda is kapcsolódjék be erőteljesebben a megye tudományos közéletébe. Külön szükséges megvizsgálni a műszaki tudományok fejlesztésének lehetőségét. Fejleszteni kell a nyelvtudást. Nagyobb figyelmet kell fordítani a fiatal kutatók szociális gondjainak enyhítésére, és jobban hasznosítani a tudományos diákköri tevékenységet. A kutatóhelyeken indokolt előbbre lépni a nőpolitikai határozat végrehajtásában. Perspektivikus káderekészítési tervet kell készíteni. Törekedni kell a segéderőigény reális mértékű kielégítésére.

c) A tudományok gyors fejlődése, a specializálódás, a tudományos-technikai forradalom kibontakozása, a társadalmi-gazdasági fejlődéshez szükséges ismeretek biztosítása megköveteli a nemzetközi tudományos együttműködés fejlesztését, mindelelőtt a szocialista országok intézményeivel. Különösen fontos nagyobb tervszerűséggel bekapcsolódni a KGST-tagországok együttműködése keretében kialakított közös kutatási témákba. Jobban lehet építeni a testvérmegyei, testvérvárosi kapcsolatokra, és indokolt fokozott mértékben figyelembe venni a társadalomtudományi kutatók utazásának támogatását.

d) Az országos tudományirányító szervek munkájának fejlődésével és célkitűzéseivel összhangban fejleszteni szükséges az intézmények vezetésének a tudományos kutatásokat irányító tevékenységét.

e) A tudomány és a gyakorlat kapcsolatának erősítése érdekében fejleszteni tovább a kutatóknál, illetőleg a gyakorlati szakembereknél meglévő pozitív szemléletet. A megyei VI. ötéves terv általános és ágazati feladatainak kidolgozásához szükséges bevonni a megyei kutatóbázis vezető szakembereit. A kutatótervezés építsen a VI. ötéves terv célkitűzéseire, a kutatások sajátos eszközeikkel segítsék azok megvalósulását. A megye középtávú tervében, a különböző pártdokumentumokban szükséges megfogalmazni a tudománnyal szembeni gazdasági, társadalmi, kulturális igényeket. Fontos törekvés legyen a külső megbízások kutatások (KK) volumenének növelése, a hosszabb időszakra szóló és népgazdasági szempontból is fontos szerződések megkötése. Indokolt törekvés a megyei pártbizottság mellett működő számítástechnikai koordinációs bizottság további segítségnyújtása a termelőüzemek, valamint a számítástudomány, illetőleg a számítástechnika hatékonyabb együttműködésére. Meg kell vizsgálni a József Attila Tudományegyetem Kibernetikai Laboratóriuma — saját keretei közötti — intézett fejlesztésének lehetőségét, amely eljárási a regionális felsőoktatási számítástechnikai központ funkcióit is, továbbá az orvostudományi egyetemen klinikai farmakológiai központ szervezésének lehetőségét, mely koordinálná a kórházakban folyó gyógyszerkutatási tevékenységet is. Fokozni szükséges a vállalati, mezőgazdasági üzemi kutatóhelyi kezdeményezőkészséget, a vállalati, mezőgazdasági üzemi fogadó-készséget, a kutatási eredmények hatékonyabb és gyorsabb gyakorlati alkalmazása érdekében.

f) A társadalomtudományi kutatások fejlesztésének alapfeltétele a tudomány és a politika megfelelő kapcsolatának biztosítása. A pártszervek fontos feladata a kutatási szabadság politikai és közéleti feltételeinek biztosítása, másfelől a kutatási szabadság és a felelősség helyes értelmezésének érvényesítése a kutatók körében. Továbbra is biztosítani kell a társadalomtudományi kutatásokban a marxizmus-leninizmus egyértelmű érvényesülését, a viták hatékonyságának fokozásával határozottan fel kell lépni a nem marxista nézetek ellen.

g) A tudomány pártirányításának kialakult megyei rendszere és módszerei lényeges változtatást nem igényelnek. A különböző szintű pártszervek testületei, bizottságai a jövőben is foglalkozzanak a tudományos kutatás és a gyakorlati hasznosítás kérdéseivel, fordítsanak nagyobb gondot a tudományos élettel kapcsolatos határozataik végrehajtásának ellenőrzésére.

A pártirányítás hatékonyságának fokozása érdekében törekedjünk a határozatok végrehajtásában az egységes szemléletmód kialakítására, a kutatóhelyi pártszervekkel és -szervezetekkel a tartalmas kapcsolatok fejlesztésére. A pártszervek munkáját során támaszkodjanak a társadalomtudományok eredményeinek alkotó jellegű, a politikai döntéseket megalapozó felhasználására. Fejlesszék a káderalomány ideológiai-politikai felkészültségét, a kutatókat vonják be a mozgalmi tevékenységbe, növeljék a tudományos élet körén túlmutató társadalmi-közéleti aktivitásukat. Biztosítsák a tudományos munkához elengedhetetlen alkotó légkört.

Szélesíteni szükséges a megyei tudományos élet, a tudománypolitika társadalmi bázisát. Ennek érdekében a tudományos egyesületek és társaságok, az MTESZ, a TIT, szakmai és társadalmi szervezetek, a tömegszervezetek munkáját szükséges jobban összehangolni, és fokozni szerepüket tudománypolitikai feladataink megoldásában.